

UDC 378

## ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ОСВІТНІХ ПРОЕКТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ДЕФЕКТОЛОГІВ

© 2019

**Гриньова Марина Вікторівна**, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, член-кореспондент НАПН. Україна

**Кононова Марина Миколаївна**, кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка  
(36000, Україна, Полтава, вул. Остроградського, 2, e-mail: meershaum@ukr.net)*

**Анотація.** Здійснено теоретичне дослідження питання застосування методу освітніх проектів у процесі навчання майбутніх дефектологів. На основі узагальнення вивченого матеріалу з'ясовано сутність понять «метод проектів»; «освітній проект», визначено види та складові освітнього проекту. Викладено основні вимоги щодо організації технологій освітніх проектів у процесі професійного розвитку майбутніх дефектологів. Зосереджено увагу на методи проектів як методи ресурсно-орієнтованого навчання. Зазначено, що теми проектів для майбутніх дефектологів повинні спрямовуватися на здобуття компетенцій у галузі діагностичної, корекційно-педагогічної, соціально-педагогічної, комунікативної діяльності з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку та їхніми сім'ями. Акцентовано увагу на те, що використання методу проектів вимагає від викладача не стільки викладання, скільки створення умов для прояву у студентів інтересу до пізнавальної діяльності, майбутньої професії, самоосвіти, орієнтації на освіту упродовж усього життя й застосуванню отриманих знань на практиці. Представлено розроблений освітній проект «Професійний розвиток майбутніх дефектологів». Висновки дослідження щодо застосування освітніх проектів можна використовувати як при вивченні обов'язкових дисциплін циклу професійної підготовки за освітньо-професійною програмою, так і вибіркового, циклу підготовки за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

**Ключові слова:** дефектолог, метод проектів, освітні проекти, педагогічна технологія, навчання, професійний розвиток.

## APPLICATION OF EDUCATIONAL PROJECTS TECHNOLOGY IN THE FUTURE SPEECH PATHOLOGISTS' TRAINING PROCESS

© 2019

**Grynova Maryna Victorivna**, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Pedagogical Skill and Management named after I. A. Zyzun, corresponding member of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**Kononova Maryna Mykolayivna**, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Special Education and Social Work Department

*V. G. Korolenko National Pedagogical University  
(36000, Ukraine, Poltava, Ostrogradski Street, 2, e-mail: meershaum@ukr.net)*

**Abstract.** Deals with theoretical study of the educational projects method application in the process of future speech pathologist studying. On the basis of the studied material generalization, the essence of the «educational project», «project method» concepts are determined; the types and components of the educational project are defined. The basic requirements for the educational projects technologies organization in the process of future speech pathologists professional development are outlined. The attention to the projects method as a method of resource-based training is focused. It is noted that the topics of projects for future speech pathologists should be directed to obtaining competencies in the field of diagnostic, correctional and pedagogical, social pedagogical and communicative activities with children with psychophysical development disorders and their families. The emphasis is on the fact that the use of the project method requires a tutor not so much teaching as creating conditions for students to show interest in cognitive activities, future profession, self-education, education orientation throughout their lives and the application of the knowledge gained in practice. The developed educational project «Professional development of the future speech pathologist» is presented. Conclusions of the study on the educational projects application can be used both in the study of compulsory disciplines in the cycle of professional training in the educational-professional program, as well as in the additional, training cycle in specialty 016 special education.

**Keywords:** speech pathologist, projects method, educational projects, pedagogical technology, training, professional development.

*Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.* Розвиток спеціальної освіти та ефективна допомога дітям з порушеннями психофізичного розвитку в умовах динамічної трансформації нашого суспільства залежить від рівня професійної підготовки дефектологів. Виходячи з цього, актуалізуються завдання становлення нової професійної компетентності вчителя-дефектолога, формування педагога нового типу і стилю професійної діяльності.

У нашому дослідженні ми спираємося на тезу, висловлену науковцями Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова: слід добре усвідомити, ні заклади вищої освіти, ні заклади післядипломної освіти, ні спеціальна школа не можуть нині дати запасу знань і необхідних компетенцій на довгу перспективу, оскільки науково-технічний прогрес робить своє, все набуте сьогодні старіє з неабиякою швидкістю. Тому, майбутній дефектолог в процесі навчання у закладах вищої освіти повинен навчитися поповнювати необхідні знання самостійно та мати готовність навчатися цим навичкам своїх учнів. І сутність тут, в першу чергу

полягає, в тому, щоб майбутній фахівець навчився здобувати необхідні знання самостійними дослідженнями. На думку учених, саме це потребує вміння володіти законами пізнання і науково-дослідними методами, типовим для дефектологічної науки [1].

Для забезпечення високої результативності сучасної системи вищої та післядипломної педагогічної освіти необхідно активно використовувати різні інноваційні методи і технології у процесі професійної підготовки майбутніх дефектологів, орієнтовані на інтернет-технології, проблемно-орієнтоване, ресурсно-орієнтоване навчання, новітні методи групової роботи, тренінги, майстер-класи, воркшопи тощо. Саме тому, у своєму дослідженні ми вважаємо актуальним розглянути освітні проекти.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти цієї проблеми і на яких ґрунтується авторська думка; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.* Результати теоретичного огляду дидактичної й методичної літератури свідчать про зростання уваги наукової спільноти до питання використання проектно-технології навчання в освіті. Ідеї проектного

навчання зустрічалися в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців (Д. Дьюї [2], М. Гуревич [3], Є. Коллінгс [4], М. Павлова [3], Дж. Пітт [3], І. Сасова [3] та інші).

Теоретичні й концептуальні положення проектно-технології в українській педагогіці досліджують Л. Бодько [5], П. Ворона [6], Н. Голуб [7], М. Гриньова [6], О. Карбованець [7], Н. Кононец [8; 9], Н. Куруц [7], Є. Полат [10], А. Пуліна [11], О. Рибіна [12], Н. Сас [6], Г. Селевко [13], В. Ченців [14] та інші [15-24]. В їх роботах розкриті суть процесу проектно-діяльності, відповідна технологія та умови її впровадження в навчально-виховний процес; розглянуто вплив проектного навчання на формування професійних умінь та особистісно-значущих якостей у майбутніх учителів.

Водночас наявний доробок наукових праць із використання технології освітніх проектів відкриває можливість для дослідження особливостей застосування освітніх проектів у процесі навчання безпосередньо майбутніх дефектологів у вищих навчальних закладах.

*Формування цілей статті (постановка завдання).* Мета дослідження: проаналізувати особливості застосування технології освітніх проектів у процесі професійного розвитку майбутніх дефектологів. Завдання дослідження: з'ясувати сутність поняття «метод проектів», визначити типи освітніх проектів та умови їх впровадження у навчальний процес; продемонструвати розроблений освітній проект «Професійний розвиток майбутніх дефектологів»; представити результати експериментального впровадження методу освітніх проектів у процес професійного навчання майбутніх дефектологів.

*Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.* У сучасній педагогічній літературі знаходимо інтегральне визначення поняття «проект» як універсально велику кількість взаємопов'язаних видів і форм робіт із зазначеним часом початку (старту) і визначеною метою та задачами. Завершенням проекту буде досягнення поставлених цілей. Необхідним є також визначення бюджету, ресурсів та якості результату [6].

У науковій літературі науковці часто використовують терміносполучення «метод проектів». Так, згідно досліджень О. Рибіної, метод проектів – це педагогічна технологія, що орієнтується на використання і здобуття нових знань (іноді і шляхом самоосвіти) [12].

Як зазначає Г. Селевко, метод проектів сприяє індивідуалізації процесу навчання, створює умови для самостійного планування, організації і контролю своєї діяльності [13].

За Л. Бодько, метод проектів, завдячуючи системній організації проблемно орієнтованого навчального пошуку, відкриває можливості отримання студентами знань, умінь та навичок, необхідних для застосування в життєвій практиці при вирішенні конкретних завдань [5].

Притримуючись думки Є. Полат, головну ідею застосування методу проектів у процесі професійного зростання майбутніх вчителів-дефектологів можна сформулювати наступним чином: все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно, і де, і як я можу ці знання застосувати у майбутній професійній діяльності [10].

Тож, можемо спостерігати, що метод освітніх проектів розглядається науковцями і як спосіб організації пізнавально-трудова діяльності, і як спосіб організації педагогічного процесу, і як особистісно-орієнтований метод навчання, і як самостійна творча праця, і як сукупність навчально-пізнавальних прийомів, і як оволодіння певними практичними або теоретичними знаннями, і як комплексний узагальнюючий процес, і як система навчання, і як гнучка модель організації освітнього процесу, і як форма організації навчання, і як спеціально організований комплекс дій для самостійного виконання, і як організований викладачем підхід до навчання у співробітництві, і як педагогічна технологія, і як спільна діяльність викладача та студентів, і як комплексний метод навчання, і як цілеспрямована самостійна діяльність.

Узагальнення напрацьованих вітчизняних учених дає змогу схарактеризувати різні типи освітніх проектів:

1. Дослідницькі проекти мають продуману структуру, визначену мету, актуальність та методи дослідження.

2. У творчих проектах намічена структура розгортається з ціллю отримання запланованого інформаційного продукту.

3. У рольових проектах структура планується, однак залишається відкритою до завершення роботи. При цьому, учасники у визначених ролях розкривають характер і зміст проекту.

4. Головною метою інформаційних проектів є відбір та накопичення інформації на визначену тематику, найчастіше професійно спрямовану. Учасники представляють аудиторії проаналізовану та узагальнену інформацію. Результати даної діяльності представляють у формі статті, доповіді, кінофільму, веб-сайту, електронного посібника тощо. Така діяльність сприяє розвитку у студентів вмінь та навичок формулювати та висловлювати власну думку з певної теми [7].

5. Практичні проекти орієнтовані на професійні інтереси самих майбутніх дефектологів. Структура даного проекту включає мету, актуальність, написання сценарію, результат.

6. Ігрові проекти розвивають професійну компетентність майбутніх дефектологів за допомогою ігор різної форми й тематики з подальшим формуванням умінь використовувати ігрові технології в майбутній професійній діяльності. У цих проектах обов'язково визначають мету, способи та форми роботи. Проаналізувавши навчальні та історичні довідки, документальні й художні фільми, студенти пробують себе в ролі видатних учених, педагогів, психологів, імітуючи соціальні, майбутні професійні відносини. Даний вид проектів розвиває творчість, критичність мислення та уміння оцінити свою діяльність.

7. Навчально-телекомунікаційні проекти застосовують з метою формування умінь майбутніх дефектологів використовувати сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології у професійній діяльності. Новітні технології (віртуальні, веб, хмарні тощо) змінюють освітнє середовище та відкривають ширший доступ до освіти різних категорій населення.

Можна зазначити, що основна важливість освітніх проектів полягає в тому, що вони спрямовують студента на створення інформаційного продукту, а не лише на вивчення певної дисципліни, що є актуальним у процесі професійного розвитку майбутніх дефектологів. Студенти індивідуально або у міні-групах за певний час повинні виконати пізнавальну, пошукову, дослідницьку, технологічну роботу на задану тему [8].

Водночас, теми проектів повинні спрямовуватися на здобуття компетенцій у галузі діагностичної, корекційно-педагогічної, соціально-педагогічної, комунікативної діяльності, які не мають аналогів в діяльності педагога, що працює з нормально розвинутими дітьми, або такими, що відрізняються значною своєрідністю [1].

При використанні методу освітніх проектів керівник проекту має створювати необхідні умови для стимулювання в студентів мотивації до пізнавальної діяльності, майбутньої професії, самоосвіти, орієнтації на освіту упродовж усього життя й застосування на практиці отриманих у процесі навчання знань. Викладач повинен мати високий рівень педагогічної майстерності, професійної компетентності, творчі здібності, стимулювати розвиток у студентів пізнавальних інтересів і творчого потенціалу.

Створення умов для такого розвитку припускає виконання викладачем наступних соціально-педагогічних ролей:

- викладач-ентузіаст, що надихає й мотивує студентів на досягнення мети;

- викладач-фахівець, що володіє знаннями й уміннями в декількох (не обов'язково в усіх) галузях (загаль-

на педагогіка, корекційна педагогіка, теорія навчання, теорія виховання, дефектологія, логопедія, інформаційно-комунікаційні технології тощо);

- викладач-консультант, що організує доступ до інформаційних ресурсів, у тому числі до інших фахівців;

- викладач-керівник (особливо в питаннях планування часу);

- викладач-організатор обговорення різних способів подолання виникаючих труднощів (людина, що задає непрямі, навідні запитання, що допомагає виявити помилки тощо);

- викладач-координатор групового процесу;

- викладач-експерт, що здійснює аналіз результатів виконання проекту [14].

Спираючись на дослідження Н. Кононец, у нашій роботі технологія освітнього проекту – це сукупність методів та прийомів організації процесу професійного зростання майбутніх вчителів-дефектологів, яка передбачає комплексний характер діяльності всіх учасників освітнього процесу з метою отримання освітнього продукту за певний проміжок часу [9].

Технологія освітнього проекту орієнтує майбутніх вчителів-дефектологів на використання моно- та міжпредметних проектів.

Як правило, монопроект проводиться з одного навчального курсу. Вибір робиться на найскладніших темах або розділах. Дана робота базується на знаннях з інших галузей, що пов'язані з вирішенням поставленої проблеми. Необхідною умовою монопроекту є чітка постановка мети, задач, структуризація процесу роботи над проектом та логічна послідовність роботи на заняттях. Обов'язковою умовою є також передбачення придбаних студентами результатів у процесі проектно-діяльності. Найчастіше результати роботи представляють у формі презентації. Індивідуальні та групові заняття у позааудиторний час є доповненням основної роботи.

Як правило, міжпредметний проект виконується у позааудиторний час. Це – або невеликий проект, що торкається декількох окремих навчальних дисциплін, або об'ємний, тривалий, що планує вирішити достатньо непросту проблему, яка є значущою для більшості учасників проекту. При роботі над таким проектом важливими є чіткість у розподіленні дослідницьких завдань, злагоженість дій членів творчих груп, ґрунтовно продумані форми звітів (наприклад, презентації) та, обов'язково, кваліфіковане керівництво з боку фахівців [3].

Без сумніву, технологія освітнього проекту, наголошують Н. Голуб, О. Карбованець, Н. Кононец, Н. Куруц, базується на використанні методу проектів, але, на відміну від нього, є фактично філософією управління освітнім процесом, спрямованою на опанування різноманітними способами дослідницької діяльності, професійне становлення особистості студента через активні дії й створення суб'єктом власної стратегії навчання [7; 8; 9]. Технологія освітнього проекту допомагає знайти розумний баланс між академічними знаннями й прагматичними вміннями.

Для визначення ефективності використання методу освітніх проектів у процесі професійного навчання і розвитку ми провели експериментальну перевірку за визначеними критеріями: інформаційно-оперативним, практично-діяльним та психолого-оперативним. Учасниками були студенти спеціальності 016 Спеціальна освіта і спеціальності 6.010105 Корекційна освіта другого-четвертого курсів, розділені на дві групи: експериментальну (160 осіб), та контрольну (140 осіб) на протязі шести семестрів навчання.

В експериментальній групі використовували техніку освітнього проекту у форматі вивчення обов'язкових та вибіркового дисциплін, враховуючи специфіку навчальних планів спеціальностей: «Спеціальна психологія», «Основи корекційної роботи з основами інтегрованого навчання», «Психолого-педагогічна діагностика та відбір дітей у спеціальні заклади», «Психолого-педагогічна

допомога дітям раннього віку з фактором ризику», «Основи психотренінгу, психокорекції та психоконсультавання», «Основи», «Корекційно-реабілітаційні служби», «Організація роботи психологічної служби в спеціальних закладах», «Основи корекційної роботи з основами інклюзивного навчання». Визначені критерії досліджувалися за діагностичними об'єктивними, суб'єктивними та проєктивними методиками (опитувальники, анкети, методи самооцінки), за показниками успішності у навчанні, за результатами спостереження за роботою студентів під час виконання практичних завдань на семінарських, практичних, лабораторних заняттях. Також бралися до уваги: ставлення студентів до завдання, особливості їх спілкування тощо (особливості психічної діяльності).

Аналіз результатів дослідницької роботи засвідчив, що експериментальні групи відрізняються позитивною динамікою за кожним визначеним критерієм професійного розвитку. Так, виявлена різниця між показниками за інформаційно-оперативним критерієм у кінці формульованого експерименту на користь експериментальних 35,4 % (високий рівень), 33,8 % (середній рівень). Динаміка змін низького рівня становила 63,4 %. Констатовано таку динаміку показників практично-діяльностного критерію: високий рівень відповідає +52 %, середній означає -2,4 %, низький відповідає -51,3 %. Динаміка показників психолого-оперативного критерію: високий рівень дає показник +36,3 %, середній означає -0,4 %, а низький відповідає -32,3 %. Тож, за кожним критерієм зафіксовано позитивну динаміку змін; результати контрольних та експериментальних груп мають суттєву різницю. Це свідчить про професійні та особистісні зміни, що відбулися під час професійного навчання, зокрема, використання методу освітніх проектів.

В контексті зазначеної проблематики, у якості прикладу застосування проектного підходу до професійного зростання майбутніх дефектологів, нами представлено розроблений освітній проект «Професійний розвиток майбутніх дефектологів». Метою реалізації проекту є застосування проблемно-орієнтованого і ресурсно-орієнтованого навчання, новітніх педагогічних систем корекційної освіти для покращення результативності освітнього процесу з підготовки майбутніх дефектологів, формування професійної компетентності студентів, мотивації у них до професійного зростання.

Завдання освітнього проекту:

- залучення студентів, викладачів та бібліотекарів закладів вищої освіти до ефективної організації сучасного освітнього процесу, підготовки висококваліфікованих дефектологів;

- набуття студентською молоддю поглиблених об'єктивних знань з фахових дисциплін, методики роботи з учнями з особливими потребами, які потребують педагогічної корекції, з питань інклюзивної освіти;

- виявлення та впровадження нових педагогічних технологій в корекційній педагогіці, інклюзивній освіті;

- впровадження форм, методів та засобів навчання у процесі професійної підготовки майбутніх дефектологів;

- активізація науково-пошукової та дослідницької діяльності студентів з метою їх професійного зростання;

- поширення передового педагогічного досвіду дефектологів;

- обмін досвідом серед науково-педагогічних кадрів закладів вищої освіти;

- створення науково-методичного забезпечення для професійного зростання майбутніх дефектологів;

- популяризація спільних круглих столів, семінарів, конференцій, тренінгів, майстер-класів та воркшопів;

- співпраця з іншими закладами вищої освіти України, освітніми установами тощо;

- створення педагогічних умов та моделі професійного зростання майбутніх дефектологів.

Умови впровадження проекту: створення електронної

бібліотеки навчальних ресурсів для професійного зростання майбутніх дефектологів; проведення відкритих занять з фахових дисциплін; майстер-класи (тренінги, круглі столи, воркшопи) для студентів; проведення студентських конференцій; обмін досвідом серед педагогів, психологів, дефектологів; співпраця з іншими закладами вищої освіти, освітніми установами, загальноосвітніми і загальноосвітніми спеціальними навчальними закладами, позашкільними навчальними закладами, дошкільними закладами, навчально-виховними комплексами, реабілітаційними центрами; залучення студентів до участі у науково-практичних конференціях з питань інклюзивної освіти; розробка психокорекційних програм; створення порталу професійного розвитку «Дефектологу», наповнення його контентом, розкрутка та популяризація сайту.

Учасники освітнього проекту: студенти – майбутні дефектологи усіх курсів; науково-педагогічні кадри закладів вищої освіти, освітніх установ; психологи, дефектологи, методисти; випускники закладів вищої освіти, які працюють за фахом.

Також можуть запрошуватися обласні інститути післядипломної педагогічної освіти, обласні та регіональні бібліотеки, загальноосвітні і загальноосвітні спеціальні навчальні заклади, позашкільні навчальні заклади, навчально-виховні комплекси, реабілітаційні центри (усі учасники навчального процесу закладів вищої освіти України).

Організаційні заходи, що проводяться для учасників проекту: семінари, майстер-класи, конференції, Інтернет-конференції, спільні круглі столи, тренінги, віртуальні консультації, вебінари з питань форм, методів, засобів, педагогічних технологій для професійного зростання майбутніх дефектологів. Проводиться робота щодо створення електронних засобів навчання. Здійснюється популяризація проекту у науковому середовищі. Проводиться робота по наповненню та розкручуванню порталу професійного зростання «Дефектологу» та інших електронних ресурсів.

Термін – упродовж навчання у закладах вищої освіти з подальшою орієнтацією на неперервну освіту.

Очікувані результати впровадження освітнього проекту:

- упровадження нової системи підготовки майбутніх дефектологів на засадах європейських та світових стандартів;
- упровадження форм, методів та засобів навчання, спрямованих на неперервне професійне зростання майбутніх дефектологів;
- підвищення фахового рівня науково-педагогічних кадрів, бібліотекарів, їх педагогічної майстерності;
- підвищення якості знань студентів з фахових дисциплін;
- оптимізація освітнього процесу в закладах вищої освіти;
- створення та розвиток інформаційно-освітнього середовища професійного зростання майбутніх дефектологів (електронні освітні ресурси, сайти, дистанційні курси тощо);
- залучення майбутніх дефектологів до активної самоосвітньої діяльності;
- створення педагогічних умов професійного розвитку майбутніх дефектологів;
- розроблення структурно-функціональної моделі професійного зростання майбутніх дефектологів.

Фінансування впровадження та реалізації проекту здійснюється в установленому порядку за кошти відповідних бюджетів та інших джерел фінансування, у тому числі громадських благодійних та інших організацій і фондів, спонсорів, не заборонених законодавством України.

**Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку.** Тож, освітні проекти спрямовані на професійний розвиток особистості май-

бутнього дефектолога, через активні дії й створення суб'єктом власної стратегії навчання. Освітні проекти у профільному навчанні дають можливість повністю розкрити та усвідомити освітні перспективи і професійні плани.

З їх допомогою реалізуються міжпредметні зв'язки, здобуваються знання через взаємодію суб'єктів навчання з педагогом та між собою.

Експериментальна перевірка ефективності використання методу освітніх проектів у процесі професійного навчання і розвитку майбутніх дефектологів свідчить про професійні та особистісні зміни досліджуваних.

Визначена позитивна динаміка змін за інформаційно-оперативним, практично-діяльним та психолого-оперативним критеріями, що свідчить про те, що головним компонентом проектної діяльності є інтелектуальний пошук, спрямований на вирішення професійних практичних задач.

Крім того, участь у проектній діяльності сприяє розвитку в майбутніх дефектологів індивідуальної позиції, креативного мислення, толерантності, комунікативних навичок та навичок співробітництва й командної взаємодії в різних сферах спілкування.

Слід підкреслити універсальність проектних технологій, їх придатність для використання у викладанні практично всіх дисциплін закладів вищої освіти.

Наш експеримент і аналіз основних напрямів і питань сучасної освіти доводить, що застосування таких сучасних технологій навчання як освітній проект – це нова траєкторія професійного розвитку сучасного майбутнього фахівця спеціальної освіти.

Перспективою подальших розвідок вбачаємо у дослідженні ефективності впровадження технології освітніх проектів у процесі професійного навчання майбутніх фахівців інших спеціальностей в педагогічних закладах вищої освіти.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гладуш В. А. Рівень післядипломної освіти учителя-дефектолога: історія, сучасний стан. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»: зб. наук. пр. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. № 45 (69). С. 26–30.
2. Дьюї Дж. Демократія и образование / пер. с англ. М.: Педагогика-Пресс, 2000. 384 с.
3. Павлова М. Б., Питт Дж., Гуревич М. И., Сасова И. А. Метод проектов в технологическом образовании: пособие для учителя. М.: Изд. центр „Вентана Граф”, 2003. 296 с.
4. Коллингс Е. Опыт работы американской школы по методу проектов. М.: Новая Москва, 1926.
5. Бодько Л. Метод проектов як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання. Початкова школа. № 10. 2013. С. 1–4.
6. Гриньова М. В., Сас Н. М., Ворона П. В. Процеси управління проектами: навч.-метод. посіб. Ч. 1., Полтава. 2010. 51 с.
7. Карбованець О., Куруч Н., Голуб Н. Метод проектів – сучасна педагогічна технологія навчання освітніх закладів різних рівнів. Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту: Сер. Педагогіка. Соціальна робота. 2008. Вип. 15. С. 80–83.
8. Кононець Н. В. Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів: дис. ... докт. пед. наук.: 13.00.09. Полтава, 2016. 473 с.
9. Кононець Н. В. Технологія освітнього проекту як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання. Витоки пед. майстерності: зб. наук. праць. 2014. Вип. 14. Полтава. С. 136–144.
10. Полат Е. Метод проектов: типология и структура. Лучшие страницы педагогической прессы. 2004. № 1. С. 9–17.
11. Пуліна А. А. (2005). Метод проектів: історія й перспективи розвитку в сучасній системі освіти. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон. Вип. 40. С. 116–119.
12. Рыбина О. Проектная деятельность. Лучшие страницы педагогической прессы. 2001. № 1. С. 46–49.
13. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учебное пособие. М.: Народное образование. 1998.
14. Цеңіц В. М. Педагогічне проектування – сучасний інструментарій дидактичних досліджень. Шкільні технології. 2001. № 5. С. 75–99.
15. Богданова А. В., Глазова В. Ф. Реализация проектной технологии в обучении студентов гуманитарных направлений подготовки с использованием современных технологий // Карельский научный журнал. 2015. № 1 (10). С. 34–36.
16. Слепенкова Е. А., Лебедева И. В. Проектные технологии в изучении педагогических дисциплин // Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2018. Т. 7. № 2 (23). С. 265–269.
17. Гладкова М. Н., Ваганова О. И., Кутепов М. М. Применение

проектных образовательных технологий в учебном процессе вуза // Балтийский гуманитарный журнал. 2018. Т. 7. № 2 (23). С. 209-212.

18. Ясаревская О.Н. Проектная деятельность - один из способов развития коммуникативной компетенции студентов (на примере иностранного языка) // XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего плюс. 2015. Т. 3. № 6 (28). С. 170-173.

19. Цыплакова С.А., Барина А.Н., Гришанова М.Н., Царева И.А. Формирование проектной компетенции бакалавров профессионального обучения в рамках образовательно-проектировочной деятельности // Азимут научных исследований: педагогика и психология. 2016. Т. 5. № 4 (17). С. 286-288.

20. Ihnatenko H.V., Ihnatenko K.V. Formation of self-dependence as a professional ly-important personality trait of a future vocational education teacher by means of case-technology // Хуманитарни Балкански изследвания. 2018. № 1. С. 40-42.

21. Петровский А.М., Смирнова Ж.В., Кутепов М.М. Формирование профессиональных компетенций студентов в условиях проектной деятельности // Карельский научный журнал. 2018. Т. 7. № 1 (22). С. 69-72.

22. Одарич И.Н. Проектная деятельность в образовательном процессе вуза // Научен вектор на Балканите. 2017. № 1. С. 18-21.

23. Bartkiv O.S., Durmanenko E.A. Interactive methods in the process of future teachers' training for the higher education institutions modeling // Хуманитарни Балкански изследвания. 2018. № 1. С. 30-32.

24. Zhytukhina K.P. Realization of the pedagogical condition for improving the process of formation of responsible attitude to future profession in students of pedagogical universities // Научен вектор на Балканите. 2017. № 1. С. 26-30.